

Контекст відіграє важливу роль серед чинників, які обумовлюють вибір засобів відношення ідентифікації. За П. Ф. Стросоном, «контекст «включає час, місце, ситуацію, особистість мовця і предмет, який знаходиться у центрі уваги, а також особистий досвід як мовця, так і тих, до кого звертаються [10, с. 76]. Дійсно, іноді контекст є єдиним засобом щодо встановлення певного відношення. При цьому важливу роль відіграють не тільки складові елементи конкретної ситуації, а й спільні фонові знання цілого.

Референційний потенціал контексту пов'язаний із двома принципами побудови тексту, такими як: 1) принцип презумпції необізнаності і 2) принцип презумпції обізнаності [9, с. 110]. Ці принципи діють паралельно. З одного боку, слухач або читач, якому адресований текст, не знає того, про що йому мають повідомити. З іншого боку, він володіє фоновим (ідентифікуючим) знанням, на базі якого і відбувається сприйняття нової інформації. Ці принципи є підставою для розуміння відношення ідентифікації. Згідно з цією теорією, головною характерною особливістю є опора на ідентифікуюче знання [9, с. 125].

Крім контексту, вибір лексичних засобів актуалізації референта зумовлений цілим рядом факторів: стилем оповіді, обсягом закладеної до імені інформації, логіко-синтаксичною структурою пропозиції, комунікативною функцією, фондом загальних знань співрозмовників, місцем даного повідомлення у тексті, ситуацією спілкування, етичними нормами [1, с. 188].

Література:

1. Арутюнова Н. Д. Номинация и текст // Языковая номинация. Виды наименований / Б. А. Серебрянников, А. А. Уфимцева (ред.). – М.: Наука, 1977. – С. 304–357.
2. Бабій, І. О. Комунікативно-прагматичні параметри дескрипцій у текстах «малої прози» кінця XX – початку XXI століття: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Ірина Орестівна Бабій. – Івано-Франківськ: Б.в., 2007. – 20 с.
3. Болотов В. И. Имя собственное, имя нарицательное. Эмоциональность текста. Лингвистические и методические заметки. – Ташкент: Изд. «Фан» АН Республики Узбекистан, 2001. – 364 с.
4. Вендлер З. Сингулярные термины // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. XIII. Лингвистика текста. (Проблемы референции) / Н. Д. Арутюнова (ред.). – М.: Радуга, 1982. – С. 203–236.
5. Изворска Р. Формальная семантика // Современная американская лингвистика: Фундаментальные направления / А. А. Кибрик, И. М. Кобозева, И. А. Секерина (ред.). – М.: Едиториал УРСС, 2002. – С. 207–230.
6. Москальская О. И. Грамматика текста. (Пособие по грамматике немецкого языка для институтов и факультетов иностранных языков). – М.: Высш. шк., 1981. – 163 с.
7. Падучева Е. В. Высказывания и его соотносительность с действительностью. – М.: Наука, 1985. – 271 с.
8. Рассел Б. Дескрипции // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. XIII. Лингвистика текста. (Проблемы референции) / Н. Д. Арутюнова (ред.). – М.: Радуга, 1982. – С. 41–54.
9. Стросон П. Ф. Идентифицирующая референция и истинностное значение // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. XIII. Лингвистика текста. (Проблемы референции) / Н. Д. Арутюнова (ред.). – М.: Радуга, 1982. – С. 109–133.
10. Стросон П. Ф. О референции // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. XIII. Лингвистика текста. (Проблемы референции) / Н. Д. Арутюнова (ред.). – М.: Радуга, 1982. – С. 55–86.
11. Шатуновский И. Б. Семантика предложения и неререферентные слова (значение, коммуникативная перспектива, прагматика). Автореф. дис. ... д-ра филол. наук – М.: Институт языкознания РАН, 1993. – 42 с.
12. Шмелев А. Д. Определенность – неопределенность в названиях лиц в русском языке: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – М.: Изд. МГПИ, 1984. – 19 с.

УДК 811.11(072)

Ю. О. Березіна,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, м. Одеса

ОСОБЛИВОСТІ ФОНЕТИЧНОЇ СИСТЕМИ СЕРЕДНЬОВЕРХНЬОНІМЕЦЬКОЇ МОВИ НА ПРИКЛАДІ ВІРШОВАНОГО ОПОВІДАННЯ «КОРОЛЬ РОТЕР»

У статті представлений аналіз фонетичної системи середньовісньонімецької мови на прикладі одного з найвідоміших творів Середньовіччя «Король Ротер».

Ключові слова: зімкнені приголосні, фонетична система, середньовісньонімецька мова

THE ANALYSIS OF PHONETIC SYSTEM OF MIDDLE HIGH GERMAN LANGUAGE ON THE EXAMPLE OF ONE OF THE MOST FAMOUS WORKS OF THE MIDDLE AGES «KING ROTHER»

Obviously it is important to investigate the historical development of the language because the causes of a lot of phenomena begin hundreds years ago. This article shows the analysis of one of the most famous works of the Middle Ages «King Rother», which was written in High Middle German language. Two manuscripts of the work (Heidelbergian and Southern) were investigated and the percentage of amount of the occlusive consonants b, d, g – p, t, k in the beginning and the end of the word were calculated. In the article the author describes the phonetic system and comes to a conclusion that in spite of a big amount of dialects in Middle High German language there is marked tendency to unification of language. The given problem is urgent for the absence of the sufficiently investigation in this area. The conclusions of the article can be used in the teaching as well as studying process.

Key words: occlusive consonants, phonetic system, Middle High German language.

ОСОБЕННОСТИ ФОНЕТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ СРЕДНЕВЕРХНЕНЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА НА ПРИМЕРЕ СТИХОТВОРНОГО ПРОИЗВЕДЕНИЯ «КОРОЛЬ РОТЕР»

В статье представлен анализ фонетической системы средневерхненемецкого языка на примере одного из самых известных произведений Средневековья «Король Ротер».

Ключевые слова: смычные согласные, фонетическая система, средневерхненемецкий язык.

Середньовісньонімецька (свн.) мова завжди привертала до себе увагу вчених, бо це дуже цікавий та багатий період як в мовному, так і в літературному сенсі [1, 2, 3, 4, 5, 7, 10, 12]. Вона охоплює період з 1050 по 1350 роки, при цьому деякі лінгвісти розподіляють її на ранньосередньовісньонімецьку (Frühmittelhochdeutsch 1050 – 1170), класичну середньовісньонімецьку (Klassisches Mittelhochdeutsch 1170 – 1250) та пізньосередньовісньонімецьку (Spätmittelhochdeutsch 1250 – 1350).

В. В. Левицький стверджує, що на формування свн. мови особливо вплинули два екстралінгвістичних фактори: хрестові походи та східна колонізація [3, с. 123]. Це в свою чергу сформувало особливу лицарську культуру та літературу, а також поширило територію, де була розповсюджена німецька мова.

Треба відмітити, що свн. мова ще не була єдиною, а складалася з діалектів тих регіонів та місцевостей, де мешкали носії німецької мови. До свн. діалектів відносяться нижньонімецькі діалекти: нижньофранкський, нижньосаксонський, східнонижньонімецький (Niederdeutsch: Niederfränkisch, Niedersächsisch, Ostniederdeutsch); верхньонімецькі діалекти або південнонімецькі: алеманський, швабський, баварський, австрійський, південнофранкський та східнофранкський (Oberdeutsch: Schwäbisch – Alemannisch, Bairisch – Österreichisch, Südfränkisch, Ostfränkisch); середньонімецькі діалекти: рейнськофранкський, середньофранкський, гессенський та східнонімецький з тюрингським, верхньосаксонським, сілезьким та ін. (Mitteldeutsch: Rheinfränkisch, Mittelfränkisch, Hessisch, Ostmitteldeutsch) [9, с. 55], [3, с. 125], [12, с. 78-79].

Виходячи з чисельних свн. діалектів, мова цього періоду мала ще значні діалектні розрізнення. Але середньовічні поети-мандрівники прагнули, щоб виконання їх пісень було зрозумілим на всій території Німеччини, тому у лицарській літературі простежується помітна тенденція до згладжування діалектних розходжень та до більшості літературної обробки свн. мови. Завдяки таким поетам як Вальтер фон дер Фогельвейде та Рейнмар Хагенау особливо престижним став південно-західний варіант мови (алеманський діалект), який наслідували інші поети [3, с. 128]. Він став поступово наддіалектним варіантом свн. мови (XII – XIII ст.) і сприяв наступному утворенню німецької літературної вимови. Але поряд з цим активно використовувався нижньофранкський, завдяки Генріху фон Фельдеке, так званий рейнський літературний діалект («Енеїда», «Пісня про Олександра», «Герцог Ернст» та ін.). Не дивлячись на певні труднощі, вченим-лінгвістам вдалося реконструювати за писемними пам'ятками свн. періоду його фонетичну систему та описати її особливості в порівнянні з давньоверхньонімецькою (двн.) та сучасною німецькою мовою (снн.) [1, 2, 3, 4, 9, 10, 12].

Розвиток фонетичної системи свн. періоду був пов'язаний в першу чергу зі значними змінами у системі голосних. До таких змін треба віднести перш за все редукцію голосних, тобто їх послаблення в ненаголошеному складі (двн. *taga* – свн. *tage*, двн. *sunu* – свн. *sun*). Крім того, у свн. періоді набув розвитку секундарний умлаут – Sekundärumlaut (двн. *mahti* – свн. *mächte*, двн. *nahiti* – свн. *nächte*, двн. *mohti* – свн. *möchte*, двн. *dunni* – свн. *dünne*). Відбулися також зміни в складі дифтонгів (двн. *din* – свн. *dein*, двн. *zit* – свн. *zeit*, двн. *hus* – свн. *haus*). З'явилися нові дифтонги (*ou*, *üe*), поширилися старі: двн. *teil* – свн. *teil* [tael]. Усі вищезазначені явища суттєво збагатили систему вокалізму свн. періоду.

Що стосується свн. консонантизму, то, як стверджують лінгвісти, більша частина приголосних, зафіксованих у двн. мові, не піддалася ніяким змінам у свн. періоді [1, 2, 3, 4, 9, 10, 12]. Наслідки Другого пересуву приголосних відчувалися також у свн. періоді. На Рейні, тобто у франкському, встановлювалася так звана межева лінія прояву явищ Другого пересуву. Ця межа простиралася у східносередньонімецькому просторі (Ostmitteldeutsch). Таким чином, в східносередньонімецькому це виглядало: *machen*, *ich*, *dort*, *helfen*, *tohter*, *pfund*, *apfel*, навідміну від нижньонімецького простору (Niederdeutsch), де було: *maken*, *ik*, *dorp*, *helpen*, *dohter*, *pund*, *appel*. У цьому періоді починає розвиватися звук [ʃ], який був відсутнім у двн. мові. Це відбувалося наступним чином: *sk/c* → *sch* (двн. *fisc* – свн. *fisch*, двн. *sculd* – свн. *schuld*). Поступово до кінця свн. періоду зникає інтервокальне *h*, що вимовлялося в двн. мові, але воно зберігається на письмі (двн. *sehan* – свн. *sehen*). З'являється фонема [z], та з середини XIII ст. на початку слова або в середині перед голосним вимовляється дзвінкий (двн. [s] *lesen*, *sin* – свн. [z] *lesen*, *sein*). Крім того, двн. білабialsний напівголосний *w* [ʋ] в кінці слова вокалізувався (двн. *sewes*, *seuues* – свн. *sees*). А в XIII ст. він розвинувся у лабіодентальний дзвінкий шумний *w* [v]. У свн. періоді поступово зникає протиставлення приголосних за ознакою довги/короткі.

Зімкнені приголосні *b*, *d*, *g* – *p*, *t*, *k* також продовжували розвиватися у свн. мові, вони зустрічалися в анлауті, інлауті та ауслауті слів даного періоду. При цьому, як відмічає В. В. Левицький, зімкнені приголосні втратили у свн. періоді дзвінкість наприкінці слова або складу, що відображено на письмі наступним чином: *tac* – *tages*, *unelouben* – *gelopte*. Таке оглушення відбувається у сучасній німецькій мові в усному мовленні, але на письмі внаслідок уніфікації орфографічних норм закріплюється написання дзвінкого приголосного в усіх позиціях: *Tag*, *glaubte* [3, с. 135].

Характеризуючи свн. зімкнені приголосні, В. М. Жирмунський відмічає, що їх вживання на письмі, в залежності від діалекту, відрізняється. Наприклад, як і в двн. мові, у свн. є випадки написання *c* замість *k*; як правило це стосувалося кінця слова: *werc* – *werk*. Автор відмічає, що орфографія свн. періоду набагато ближча до вимови, ніж сучасна німецька мова, де суттєве значення мають історичні традиції та етимологічне тлумачення. Свн. орфографія доволі точно відображає відсутність дзвінкості зімкнених приголосних в кінці слова: свн. *gap* – снн. *gab*, свн. *lip* – снн. *lieb*, свн. *tot* – снн. *Tod* [1; 97-98].

У сучасних діалектах спірантна вимова німецьких *b*, *d*, *g* у середині і кінці слова охопила значну кількість не тільки середньонімецьких, але й південних діалектів.

Особливої уваги потребує випадіння *ch* перед *t* – *vorthe* (*vorcht*). Це явище не є вузькодialeктним. Таке написання *th*, *t*, *tt*, *td* замість *ht* відзначається у Північній та Східній Швейцарії та в районі Рейну і Мозеля. Але разом з цим *ht* зустрічається в Цюриху, Базелі, в баварській та франкській областях. З випадінням *h* перед *t* пов'язана і форма заперечення *niet* (*niecht*).

У разі якщо звук *k* стоїть на початку слова, в кінці, в середині слова після сонорних *m*, *n*, *l*, *r*, або виступає у вигляді подвоєного звуку, він переходить в аффрикату, напр.: *dich*, *frumelich*, *ich*, *chouf*, *dunchit*.

У середині слова між двома голосними приголосний *k* переходить в спірант *h* після коротких голосних, і в подвійний приголосний *hh*, після довгих голосних, напр.: *geheizten*, *behalten*, *gedahtin*, *verzehh*.

У середньовіжньонімецький період розрізняються *h* з придихом і *ch* як задньоязиковий і середньоязиковий спірант. В той період *h* вимовлявся як придиховий не лише на початку слова: *hant* як у сучасній німецькій мові, але і в середині слова: *gedahtin*.

Слід звернути увагу на вживання приголосного *h* після *j* напр.: *jhoch*, *jhaur*. Постпозиція *h* після *j* не підпорядковується принципу з придихом. Опираючись на історичні дослідження в області лінгвістики з питання графеми *j* можна стверджувати, що лише в XVII ст. вона стає приголосним звуком. Включно по XVII ст. *i* та *j* на початку слова вживалися варіативно. У вищезазначених словах, згідно лінгвістичних тверджень, *j* виступає у ролі голосного, так як у більшості слів, що починаються з нього, саме перший та в більшості випадків єдиний склад є під наголосом. Вживання *h* після *j* використовується для довготи голосного *j* [3, 10].

У рамках свн. періоду зустрічається варіативне вживання приголосного *g* і спіранта *ch* в кінці слова. Така особливість виявляється на прикладі імперфекта дієслова *ziehen* у формі 3-ї особи однини та множини напр.: *zouch* та *gezogen*. Дієслово *ziehen*, утворене за допомогою основи дієслова *ziehen* і невідокремлюваного префікса *ge-*, в імперфекті 3-ї особи множини закінчується на приголосний *g*. Оскільки поряд з ним немає приголосного *h*, тому асиміляція не відбувається. Таким чином, можна зробити висновок, що приголосний *g* і спірант *ch*, які не є між собою варіативними одиницями, при чергуванні створюють варіативну форму дієслова *ziehen*.

Тепер розглянемо ретельно один з найвідоміших творів Середньовіччя – «Король Ротер» («König Rother»). Це віршоване оповідання, яке відносять до шпільманської поезії, про пригоди Короля Ротера у зв'язку з його сватанням до дочки імператора Костянтина у Константинополі. Цей твір датується серединою XII ст. Хоча багато вчених відносять його до середньофранкського діалекту, у творі багато домішок інших діалектів, перш за все алеманського та баварського. Виявлено, що в тексті зустрічаються різні форми одного слова, напр.: *dohter – tochter, mid – mit, lip – liph, wip – wiph, niht – nicht*; замість очікуємих *it, dat*, існують *ez, daz*.

Єдиний повний рукопис знаходиться у Гейдельберзі, існує також декілька інших, причому вони відрізняються на фонетичному, лексичному та граматичному рівнях. З одного боку, ці мовні варіювання можна віднести за рахунок зміщення діалектів, з другого – у зв'язку з переписом тексту, який робили не один, а може декілька виконавців. Крім того, орфографічні коливання пов'язані з фонетичними процесами, тобто з пересувами приголосних, які відбулися, в основному, у днв. періоді.

В результаті дослідження зімкнених приголосних виявлені деякі випадки не пересунутого *k* напр.: *einis riken kuninges, mic*; не пересунутого *t – dat*, але форма *daz* все ж таки домінує, спостерігалася форма *weit* замість *waz*; виявлено не пересунуто *p* на початку слова – *plagen*, але зустрілася також форма *pflegen*; частіше не пересунуто *p* стоїть при подвоєнні – *appelgra*, а також у суфіксі *-schaft: ritirschap*.

Розберемо деякі приклади з розглянутих нами двох рукописів «Короля Ротера»: Гейдельберзької (Г.) та Південної (П.):

1) Г. «Dene triuen ses riesen vresam

Vnde heizen ene ungebere han».

2) П. «Den triben saehs risen fraisen

Vn hiezen in vngebete han».

У першому варіанті відмічається інтервокальне *u* (*triunen*), випадіння *ch* (*ses*), наявність *ei* (*heizen*) замість класичного середньовісньонімецького *ie*. У другому, південному варіанті, спостерігається заміна франкських форм: *triben* замість *triune*, *saehs* замість *ses*, *hiezen* замість *heizen*.

На прикладі цього твору можна простежити приближення франкської основи до так званої загальної свн. мови (верхньонімецької). Таким чином, у свн. періоді з'являється прагнення до єдності мови, при цьому заміна одних діалектних форм на інші не шкодить, а лише відображає ведучі мовні процеси того часу та розкриває єдність свн. мови у її різних проявах.

Дослідження зімкнених приголосних на початку та в кінці слів (загалом 500 л. о.) показало, що в анлауті – 298 л. о. (60%) домінують дзвінки *b, d, g* – 224 л. о. (75%), напр.: *bote, durch, gesterne*. Їхня частотність зменшується в наступному порядку: *g* – 103 л. о. (46%), *d* – 83 л. о. (37%), *b* – 38 л. о. (17%). Глухі *p, t, k*, відповідно, дорівнюють – 74 л. о. (25%), напр.: *plagen, tragen, kuninc*. Їхня частотність зменшується в порядку *k* – 42 л. о. (57%), *t* – 21 л. о. (28%), *p* – 11 л. о. (15%). Що стосується зімкнених приголосних в кінці слова (202 л. о. – 40%), то тут відмічається більшість глухих *p, t, k* (189 л. о. – 94%), напр.: *wip, nacht, mac*. Їх частотність дорівнює *k* – 34 л. о. (18%), *t* – 136 л. о. (72%), *p* – 19 л. о. (10%). Серед кінцевих дзвінких приголосних зустрівся тільки *d* – 13 л. о., *b* та *g* не зустрілися зовсім.

Таким чином, можна зробити висновок, що для цього твору характерні дзвінкий початок та глухий кінець слова.

Аналіз складових структур показав, що серед 500 л. о. домінують односкладові – 227 л. о. (45%), напр.: *Crist, got, dri, buch, tan, wip*; далі йдуть двоскладові – 184 л. о. (37%), напр.: *burge, dorften, gerne, plagen, tochter, kunic*; трьохскладові – 85 л. о. (17%), напр.: *bodescaft, decheine, gesterne, tugende, kuninge*; чотирих- та п'ятискладові – 4 л. о. (1%), напр.: *gedigene, kuninginne, gezugenliche*.

Серед розглянутих 298 словоформ з початковими зімкненими приголосними зустрілися наступні структури:

CV- 237 л. о. (80%): *bode, degen, getan, tage, kuninc*;

CC (r) V- 40 л. о. (13%): *bringen, drachen, groze, tragen, kraft*;

CC (l) V- 9 л. о. (3%): *blanc, plegen, clusete*;

CC (n) V- 8 л. о. (2,5%): *gnedich, knecht*;

CC (f) V- 4 л. о. (1,5%): *pfellel*.

Дослідження 202 л. о. з кінцевими зімкненими приголосними показало, що там налічується наступна кількість структур:

– VC – 84 л. о. (42%): *got, rat, mit, mic, mac, wip, saget, gerit, sitzit*;

– VC(n)C – 51 л. о. (25%): *lant, kuninc, ginc, sint, gewant*;

– VC(s)C – 21 л. о. (10%): *Crist, erist, ist, bist, romisc*;

– VC(l)C – 16 л. о. (8%): *holt, golt, salt, gewalt*;

– VC(h)C – 10 л. о. (5%): *niht, nicht, recht, knecht*;

– VC(r)C – 9 л. о. (4,5%): *wart, westert*;

– VC(f)C – 6 л. о. (3%): *bodescaft*;

– VCC(h) – 5 л. о. (2,5%): *liph, wiph*.

В результаті проведеного дослідження можна зробити висновок про те, що розвиток фонетичної системи свн. періоду був пов'язаний в більшій мірі зі значними змінами у системі голосних, та меншій – зі змінами у системі приголосних. Що стосується зімкнених приголосних *b, d, g – p, t, k* (Lenis – Fortis), то вони зустрічалися в анлауті, інлауті та ауслауті свн. слова. При цьому, вони втратили свою дзвінкість наприкінці слова або складу: *lant, mac, tac, geloupte*. Таке оглушення характерно й для сучасної німецької мови (Auslautverhärtung), але на письмі, внаслідок уніфікації орфографічних норм, закріплюється написання дзвінкого приголосного в усіх позиціях: *Land, mag, Tag, glaubte*. Таким чином, мовні процеси, що відбувалися в днв. та свн. періодах, призвели до значної зміни фонетичного виду слова, кінець якого став енергетично послабленим, а початок – енергетично посиленним. Ця тенденція постійно відчувається у сучасній німецькій мові.

Література:

1. Жирмунский В. М. История немецкого языка / В. М. Жирмунский. – М. : Высшая школа, 1965. – 408 с.
2. Зиндер Л. Р. Историческая фонетика немецкого языка / Л. Р. Зиндер, Т. В. Строева. – М. –Л. : Изд. Просвещение, 1965. – 192 с.
3. Левицкий В. В. История немецкой мови / В. В. Левицкий. – Вінниця : Нова Книга, 2007. – 214 с.
4. Таранец В. Г. Энергетическая теория речи / В. Г. Таранец. – 2 изд. – Одесса : Печатный дом, 2014. – 188 с.
5. Ernst P. Deutsche Sprachgeschichte / P. Ernst. – Ebner & Spiegel GmbH, Ulm, 2006, 254 S.
6. Hennings Th. Einführung in das Mittelhochdeutsche. 3. Aufl. – Walter de Gruyter GmbH & Co. KG, Berlin/Boston, 2012, 244 S.
7. Hübner G. Ältere deutsche Literatur. 2. Aufl. A. Francke Verlag Tübingen, 2015. – 357 S.
8. König Rother. Herausgegeben von Heinrich Rückert. – Leipzig : F.A. Brockhaus, 1872. – 278 S.

9. Moskalskaja O. I. Deutsche Sprachgeschichte / O. I. Moskalskaja. – Moskau, Hochschule, 1977. – 278 S.
10. Schmidt W. Geschichte der deutschen Sprache. 10. Aufl. – S. Hirzel Verlag, Stuttgart, 2007. – 489 S.
11. Weddige H. Mittelhochdeutsch. 3. Aufl. – C.H.Beck München Verlag, 1999. – 210 S.
12. Wolff G. Deutsche Sprachgeschichte von den Anfängen bis zur Gegenwart. 6. Aufl. A. Francke Verlag Tübingen und Basel, 2009, 330 S.

УДК-001.4(802.0) : 336.71

О. І. Дуда,

Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль

СЕМАНТИЧНА ЄДНІСТЬ ТЕРМІНА ЯК МОВНОГО ЗНАКА (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКИХ ТЕРМІНІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ГАЛУЗІ)

Результатом проведеного семантичного аналізу англійських термінів економічної галузі стало визначення критеріїв семантичної єдності терміна як мовного знака. Автором встановлено, що концептуальна цілісність та знаковість – не лише критерії семантичної єдності терміна, а й основні критерії розмежування терміна і нетерміна.

Ключові слова: термін, семантична єдність, мовний знак, концептуальна цілісність, контекстуальне об'єднання.

THE SEMANTIC UNITY CRITERIA OF A TERM AS A LINGUISTIC SIGN (BASED ON ENGLISH TERMS ECONOMIC SECTOR)

The determination of the semantic unity criteria of a term as a linguistic sign is the result of the semantic analysis of the English economic terms. The fact that conceptual integrity and sign quality are not only criteria of the semantic unity of the term, but the main distinctive criteria between the term and non-term was found by the author.

Key words: term, semantic unity, linguistic sign, conceptual integrity, contextual formation.

СЕМАНТИЧЕСКОЕ ЕДИНСТВО ТЕРМИНОВ КАК ЯЗЫКОВОГО ЗНАКА (НА МАТЕРИАЛЕ АНГЛИЙСКИХ ТЕРМИНОВ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ОБЛАСТИ)

Результатом проведенного семантического анализа английских терминов экономической отрасли стало определение критериев семантического единства термина как языкового знака. Автором установлено, что концептуальная целостность и знаковость -- не только критерии семантического единства термина, но и основные критерии разграничения термина и нетермина.

Ключевые слова: термин, семантическое единство, языковой знак, концептуальная целостность, контекстуальное объединение.

У більшості сучасних мов найчисельнішою та найрухливішою частиною словникового складу є термінологічна лексика, постійний розвиток та збагачення якої є необхідною умовою і прямим наслідком прогресу в тих галузях діяльності людини, з якими ця термінологія пов'язана. Серед спеціальної термінологічної лексики важливе місце посідає економічна, що зумовлюється бурхливим розвитком економічної думки протягом останніх десятиріч. Швидко зростання обсягу спеціальної інформації в цій галузі неминуче пов'язане з кількісним зростанням та якісним удосконалюванням термінології.

Актуальність дослідження зумовлене ще й тим, що сучасне термінознавство не дає відповіді на багато питань, що виникають під час практичної роботи з термінами. Саме поняття терміна ще не опрацьоване настільки, щоб можна було чітко визначити його чи вивести практичні критерії розмежування термінів і нетермінів. Тому пропонується стаття має за мету з'ясувати критерії семантичної єдності терміна як мовного знака. Огляд стану проблеми, виконаний в обсязі нашого дослідження, показав, що для досягнення мети необхідно розв'язати такі **завдання:** визначити суть та зміст концептуальної цілісності терміна; розглянути та проаналізувати контекстуальні об'єднання у спеціальному контексті; встановити відмінності між одно поняттєвими та багато поняттєвими мовними утвореннями; диференціювати механізми номінації синтетичного поняття із залученням переосмисленого мовного знака.

Об'єктом нашої розвідки є економічні терміни сучасної англійської мови, а **предмет** дослідження становить явище семантичної єдності терміна як мовного знака.

Проблема співвідношення знака і значення є однією із дискусійних не тільки у термінознавстві, а й у мовознавстві в цілому. Лінгвістичний знак поєднує не рід і назву, а поняття та акустичний образ. Останній є не матеріальним звучанням, чисто фізичною річчю, а психічним відбитком цього звучання, уявленням, яке ми отримуємо про нього від наших органів чуттів. Акустичний образ має чуттєву природу, і якщо іноді ми називаємо його «матеріальним», то лише з цієї причини [5, с. 87]. Цим відомим визначенням мовного знака швейцарського мовознавця Ф. Де Соссюра послуговуються термінознавці і сьогодні, так чи інакше використовуючи його знакову концепцію у своїх дослідженнях.

Термін як мовний знак поняття потребує спеціальної дефініції. Як прийнято вважати науковцями, для досягнення бажаного результату необхідно змоделювати діяльність. Модель діяльності може бути логічною, математичною, семіотичною. Основні структурні елементи мовної моделі дійсності – мовні знаки. Основні структурні елементи знакової моделі певної галузі науки – терміни, які утворюють терміносистему. Отже, терміносистема – теж не що інше, як семіотична модель певної сфери наукових знань чи наукової діяльності.

Будь-який об'єкт наукового пізнання характеризується нескінченною кількістю ознак. Людське сприйняття не в змозі охопити весь обсяг відмінних ознак, але частину з того, що суб'єкт пізнання помічає в об'єкті, йому вдається відобразити у слові, яке стає знаком поняття. Світ понять репрезентує сукупність усіх наших знань про дійсність і, як система людських знань, є складною ієрархією, яку творить множина підсистем чи систем окремого порядку [1, с. 63; 6, с. 166; 7, с. 116; 8, с. 208; 9, с. 61]. Кожний термін як мовний знак поняття на рівні мовної системи підпорядкований окремій поняттєвій мікросистемі, включеній до більшої за обсягом макросистеми, яка, своєю чергою, є складовою терміносистеми певної сфери знань. Ієрархічно підпорядковані родо-видові підсистеми виражають певну ієрархію наукових поняттєвих величин.

У реальних визначеннях термінів, зокрема термінів економічних, неодмінно наголошується на тому, що термін є виразником спеціального (або наукового) поняття. Ми також виходимо з того, що здатність виражати спеціальне поняття є найважливішою ознакою терміна. Але цієї ознаки ще не досить для ідентифікації та розмежування термінів через відповідні поняття, бо лишається невідомим, скільки ж понять може виражати термін: чи одне, чи два, чи декілька. Тому положення про концептуальний зміст терміна варто, на наш погляд, доповнити вказівкою на його концептуальну цілісність, яка означає, що один термін може виражати одне і тільки одне поняття. Зворотне твердження неправильне, бо відомо,